

Ügynökök emléke

VISSZHANG - LV. évfolyam 33. szám, 2011. augusztus 19.

Arról, hogy fontos számomra a demokrácia, legutóbb egy besúgói jelentésből értesültem. Kenedi János dokumentum-összeállítása (*Bibó 100, ÉS, 2011/32., aug. 12.*) a „Hajdú” fedőnevű tmb. 1979. június 30-án készült szikár szövegét is tartalmazza. A jelentés készítője ezen a napon Kenedi János lakásán járt és a találkozóról a következőket rögzítette: „Az asztalán egy idős ember fényképe állt, megkérdeztem, ki az. Azt felelték, hogy Bibó István, a »legdemokratikusabb magyar írások szerzője«, aki a közelmúltban meghalt. Kenedi egy tollat őriz az elhunyttól. Megígérte, hogy megismertet majd Bibó István írásaival.” Úgy képzem, Tar Sándor nem csupán aktuális tartótisztjével, de jövőbeli civil olvasóival is levelezni kezdett. Kérdéseket tett fel a harminc évvel később színre lépő utódoknak, egyebek között azt firtatta, átélhető-e számukra a jelenet, ahogy ott áll mozdíthatatlanul az árulás jelen idejében? Látva arcukon a kétségbeesést, javasolja, merítsenek erőt a szégyenből, a fölismerésből, hogy ha az élet úgy hozza, ők is bármire képesek lehetnek. A szerző, miközben eleget tett elsődleges feladatának (megörökítette a könnyen szétfoszló látványt, papírra vetette a spontán emberi beszédet), azt tűzte célul maga elé, hogy megmutassa annak kockázatát, amikor az intézményes garanciák hiánya folytán a társadalom tagjai megalázott parancsteljesítőkké zülленek.

Sosem volt aktuálisabb, mint manapság, hogy múlt században titkosított ügynöki jelentéseket olvassunk. Ha érteni akarjuk az államszocializmus hétköznapijait, ajánlatos a besúgók kendőzetlen tekintetén át szemlélni a látványt: az egyszer már magunk mögött hagyott, siváran erőszakos korszakot. Ezek az írások annak reményében, de legalábbis annak a nem csillapítható rettegésnek a jegyében készültek, hogy amíg világ a világ, a rendszer, amelyet szolgálnak, fönmarad. Ha pedig így van, nemcsak a fedőnevek kínálta védelemtől várható el, hogy használóit megóvja a lelepleződéstől, de az is föltételezhető, hogy mindaz, ami kezdetben a demokrácia paródiája volt, utóbb, a megváltoztathatatlanság súlyával nyomatékosítva, a nép által tisztelt törvénné alakul át. A bűvészmutatvány sikerébe vetett hit nagyban hozzájárult ahhoz, hogy sokak számára - még a rendszerváltozást megelőző években is - a karrierépítés egyedüli útját az állampártba való sietős belépés jelentette. A joguralom biztosítékainak napjainkban zajló aprólékos kiiktatásával a hatalom azt ígéri, az alkalmazkodásért cserébe utóbb sem lesz mód a demokratához méltatlan életet számon kérni. Ennek jeleként a nyilvánosság által kontrollált állam helyébe a nyilvánosság állami kontrollja lépett. Eközben a Bibóra emlékezők virtuális terében elvegyülő tmb. státusú halottak mintha a szokottnál mégis bizakodóbbak lennének. Hátrahagyott jelentéseik olvasóitól várják: akadályozzák meg a múlt konok ismétlődését.